

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking: A theory of political exchange: Economic reasoning in political analysis

Schendelen, M.P.C.M. van

Citation

Schendelen, M. P. C. M. van. (1971). Boekbespreking: A theory of political exchange: Economic reasoning in political analysis. *Acta Politica*, 6: 1971(3), 313-315. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451345>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451345>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Als ingang tot deze problematiek onderscheidt zij verschillende soorten begrippen: *concreta, illata, abstracta*, en *theoretische constructa* (p. 74). De eerste drie soorten zijn min of meer rechtstreeks in observatietermen *gedefinieerd* en stellen dan ook nauwelijks operationaliseringsproblemen. Bij de theoretische constructa of -begrippen doen zich deze problemen wèl voor, zij worden nièt in observatietermen gedefinieerd. 'De samenstellende kenmerken van een theoretisch begrip hebben zèlf reeds een hoog abstractieniveau (. . .). Deze kenmerken hebben gewoonlijk niet betrekking op direct waarneembare objecten, maar vergen een interpretatie in hoeverre en hoe geoperationaliseerd zij kunnen dienen als samenstellende delen van het theoretische begrip' (p. 88). Hun definiëring vindt plaats op basis van een theorie (p. 87): zij maken deel uit van een 'nomologisch netwerk, waarbinnen op zijn minst twee, maar gewoonlijk meer theoretische begrippen op een bepaalde theoretische wijze met elkaar in verband zijn gebracht' (p. 85). Het komt er op neer, dat de schrijfster zich zal bezighouden met de operationaliseringsproblemen van die begrippen die deze problemen ook inderdaad stellen, een probleemstelling waarvoor men de uitvoerige bespreking van de genoemde indeling (pp. 74—100) eigenlijk nauwelijks nodig heeft.

Wat in het onderhavige werk ontbreekt is een gedegen analyse van de begrippen 'begrip' en 'betekenis', een manco dat niet wordt opgeheven door het geven van een indeling als bovengenoemde (dit geldt trouwens evenzeer voor de onderscheiding tussen 'categoriserende' en 'theoretische' begrippen (pp. 18 ff.). Vragen als 'wat is een begrip en wat is de betekenis van een begrip?', hoe wordt een begrip gevormd en wat bepaalt de betekenis ervan?', 'op welke wijzen kan men begrippen definiëren?', komen niet of nauwelijks aan de orde. Toch zijn dit kernvragen in het kader van de onderhavige problematiek en het ontbreken van een grondige behandeling ervan is dan ook niet zonder ernstige gevolgen voor schrijfters aanpak van het operationaliseringsvraagstuk.

Zo vat zij het operationaliseringsvraagstuk op als een zaak van 'indicering' (pp. 3, 142) en schrijft zij: 'De geoperationaliseerde variabelen van theoretische begrippen noemt men indicatoren. Indicatoren zijn variabelen, resultanten van voorschriften voor waarnemingen en voor de verwerking van deze waarnemingen; zij worden gebruikt in plaats van de niet in onderzoektaal te formuleren theoretische begrippen' (p. 3). Het zou er om gaan de 'theoretische' taal in de 'empirische' taal 'om te zetten' (p. 145); om een 'gelijkstelling' (p. 178) of 'equivalentie' (p. 179) tussen beide talen tot stand te brengen. En een geldige operationalisering zou er dan een zijn waarbij er 'overeenstemming' is tussen de 'betekenis' van de 'empirische variabele-zoals-bepaald' en het 'theoretische begrip-zoals-bedoeld' (p. 142).

Wat wij hier echter hebben te verstaan onder 'omzetting', 'gelijkstelling', 'equivalentie', 'in de plaats stellen voor', en 'overeenstemming', blijft in het duister — en daarmee tevens de aard van de relatie tussen theoretische begrippen en empirie. Ook wanneer schrijfster dan nagaat aan welke condities indicatoren moeten voldoen willen zij tot geldige operationalisering leiden (pp. 177 ff.), wordt de aard van de zojuist genoemde relaties niet of nauwelijks nader bepaald. Ditzelfde geldt voor haar behandeling van de 'toetsing' op de geldigheid van operationalisering (pp. 205 ff.). Hoewel mevrouw Boesjes-Hommes *theorieën* als uitgangspunt voor haar behandeling van het operationaliseringsvraagstuk heeft genomen (zie i.h.b. pp. 1—7, 18 ff., 84 ff., 116 ff.), ontbreekt een nadere analyse van het verschijnsel 'theorie' zo goed als geheel. Afgezien van een korte omschrijving ervan (op p. 3), gaat zij nergens in op vragen betreffende de structuur, opbouw, en ontwikkeling van (empirische) theorieën. Hoe begrippen in theorieën functioneren; hoe zij figureren in, en bepaald worden

door, de postulaten of vooronderstellingen ervan; hoe theorieën een empirische interpretatie kunnen krijgen — dit alles komt nauwelijks aan de orde. In feite toont schrijfster een sterke neiging om begrippen als losse, geïsoleerde, 'dingen' of 'entiteiten' te behandelen, die men kan 'gelijkstellen met', of 'in de plaats stellen van' andere 'dingen'. Nadere analyse van het verschijnsel 'theorie' zou gemakkelijk tot een nauwkeuriger vaststelling van het verband tussen begrippen en vooronderstellingen of postulaten hebben kunnen leiden en daarmee uiteindelijk tot een bevredigender bepaling van de aard van de relatie tussen empirie en theoretische begrippen. In dit verband kan men zich bijvoorbeeld afvragen of het wel zo zinvol is om theoretische begrippen op te vatten als de 'bouwstenen' of 'basiselementen' van theorieën (pp. 3, 85), in plaats van *proposities* (m.n. postulaten of vooronderstellingen). Bij het ontbreken van een dergelijke analyse wordt ook niet duidelijk wat schrijfster bedoelt met de door haar gepropageerde 'deductieve benadering', waarbij een 'set indicatoren op een deductieve wijze van het theoretische begrip is afgeleid' (p. 59).

Verwarrend is verder dat de schrijfster enerzijds theoretische begrippen binnen theorieën laat optreden, deze begrippen anderzijds zelf ook weer als 'theorieën' opvat (pp. 41, 56). Het gaat bij dit alles niet om louter terminologische onduidelijkheden en onzuiverheden, maar om zaken die van wezenlijk belang zijn voor de bepaling van wat begrippen en hun betekenissen zijn enerzijds en van de relatie tussen deze en de empirie anderzijds.

Het oordeel over het werk als geheel moet dan ook ongunstig luiden. Afgezien van incidentele nuttige wenken voor de onderzoekspraktijk en een groot aantal voorbeelden van onderzoeksproblemen in praktische gevallen, blijft de behandeling van de materie teveel aan de oppervlakte. Het werk kan moeilijk als een verrijking van de methodologische of wetenschapsfilosofische literatuur worden beschouwd.

J. K. de Vree

Curry jr., R. L. en Wade L. L., A Theory of Political Exchange, economic reasoning in political analysis, Englewood Cliffs, N. (Prentice Hall), 1968. — 130 p.

Dit boek is uitgekomen in de door David Easton geredigeerde Contemporary Political Science Series van Prentice Hall. Het is geschreven door een econoom (Robert Curry, Sacramento State College) en een politicoloog (L. Wade, Purdue Universiten) tezamen.

In hun inleiding zeggen de auteurs er niet naar gestreefd te hebben het begrip 'uitwisseling' te operationaliseren, noch om alle problemen, die aan dat begrip kleven, te bespreken. Wat zij wel nagestreefd hebben is: 'to deal with four central theoretical issues, or concerns, in modern political analysis' (p. IX). Bedoeld worden issues, die van centraal belang geacht kunnen worden met betrekking tot het begrip 'politieke uitwisseling'.

De eerste issue is dat 'uitwisseling' opgevat wordt als iets dat tot wederzijds voordeel kan zijn voor de betrokkenen, zelfs als dezen onderling in conflict zijn. 'Politieke uitwisseling' wordt dan gedefinieerd als 'consisting in the mutual flows of costs and rewards between and among political actors. Exchange will occur, we assume, when it is to the mutual advantage of the actors to trade costs for rewards' (p. 35).

In eerste instantie wordt uitwisselend gedrag verklaard met behulp van de grensnuttheorie. Dit houdt in dat uitwisseling plaats vindt volgens de vergelijking

$$\frac{MU_a}{R_a} = \frac{MU_b}{R_b} = \dots = \frac{MU_n}{R_n}$$

waarbij $MU_{a..n}$ staat voor het grensnut van situatie of goed $a..n$, en $R_{a..n}$ voor de hulpmiddelen, die aangewend moeten worden om situatie of goed $a..n$ te verkrijgen.

De auteurs stellen evenwel vast dat nut moeilijk gemeten kan worden: en dit bezwaar geldt niet voor de z.g. indifferentieanalyse. Deze tweede benadering, waaraan de auteurs de voorkeur zeggen te geven, werkt met curven, die satisfacties van gelijke waarde weergeven, alsmede met budgetlijnen, die voor haalbare combinaties van situaties of goederen staan. Het snijpunt van beide lijnen geeft de combinatie met de hoogst bereikbare satisfactie weer.

Bij beide benaderingen wordt er door de auteurs van uitgegaan dat het individu er naar streeft om zijn voordeel te maximaliseren: 'but maximizing satisfaction no longer means achieving the largest sum total of satisfaction, but rather reaching a more preferred position' (p. 9). De auteurs voegen hier aan toe dat dit uitgangspunt bepaalde onoplosbare problemen vermijdt en de relevantie van het begrippenapparaat vergroot. (..)

Merkwaardig is evenwel dat de theorieën van bijvoorbeeld Richard Cyert, Charles Lindblom, Albert Hirschmann, en James March, die in het laatste decennium het terrein van de besluitvormingstheorie verrijkt hebben met inzichten die veel verder gaan dan de door Curry en Wade gebruikte indifferentie-analyse, slechts in een noot (p. 33) niet meer dan gesignaleerd worden.

Of de indifferentie-analyse dan wél werkt met meetbare grootheden kan men zich als lezer bovendien afvragen, temeer daar de auteurs tot uitspraken komen als: gemiddelde totale kosten = totale kosten / beleids-eenheden, etc. (p. 103).

Bepaald inconsistent is dat de auteurs stilzwijgend toch weer terugvallen op de grensnut-benadering (p. 106 en 112).

Als tweede centrale issue wordt het marktbegrip beschouwd. De structuur van de markt wordt door de auteurs (onterecht) 'systeem' genoemd en onderscheiden in drie sets van variabelen: de regels, de eigenschappen, en de actoren (p. 35). Eén bladzijde verder blijkt er nog een vierde variabele te zijn: de processen.

De regels van de marktstructuur betreffen de mate van volledige mededinging tussen de actoren, zoals: actoren zijn vrij om van politieke belangengroepen al of niet lid te worden; politieke belangengroepen zijn vrij om al of niet coalities te vormen; en actoren zijn vrij om aan het politieke proces, waardoor een regering gevormd wordt, deel te nemen.

De processen van uitwisseling vinden ofwel mét ofwel buiten de overheid om plaats. Het eerste geval wordt competitie genoemd, het tweede onderhandeling.

De eigenschappen van de marktstructuur hebben betrekking op de distributie van voorkeuren en hulpmiddelen tussen de actoren.

Van de actoren, tenslotte, worden vier typen onderscheiden: de begunstigde, de vertrouwensman, de toeschouwer, en de politicus. Even later blijkt er nog een vijfde actor onderscheiden te worden, namelijk de wedijverende politicus. Elk van deze actoren heeft een eigen uitwisselings-ratio tussen kosten en opbrengsten; ook de soort kosten en opbrengsten verschilt.

De auteurs beschrijven vervolgens in hoofdstuk 3 hoe en door welke determinanten de vraag- en aanbodcurven tot stand komen, hoe een evenwichtstoestand ontstaat en gewijzigd wordt, en hoe de overheid kan interveniëren. Een historisch voorbeeld

wordt gegeven aan de hand van veranderingen in de markt voor hogere ambtenaren ten tijde van het Frankrijk van vlak vóór en vlak ná 1789.

De derde centrale issue is het machtsbegrip. Macht heeft invloed op de marktstructuur, aldus Curry en Wade (p. 74 e.v.). Zij tonen de werking van macht niet aan met behulp van bovengenoemde drie (resp. vier) sets van variabelen van de marktstructuur: het aantal actoren binnen de markt; de mate van openheid van de markt; de mate waarin waarden, kosten, en opbrengsten algemeen of uniek zijn; en de hoeveelheid marktinformatie bij de actoren. Aan de hand van deze basiskenmerken worden drie typen markt onderscheiden: volledige mededinging, volledige monopolie, en oligopolie.

Dit leidt in hoofdstuk 5 tot behandeling van de laatste centrale issue: het proces waardoor politieke outputs in prioriteiten gerangschikt worden en politieke inputs in outputs worden omgezet. Als voorbeeld nemen de schrijvers de verschillende marktsituaties waarop de politieke vertrouwensmannen opereren. De rol van dezen is dat zij wensen van de begunstigten omzetten in politieke eisen en de vereiste politieke hulpmiddelen organiseren en aanwenden. Dit proces vindt plaats door middel van politieke uitwisseling, zowel met de achterban van begunstigten als met de politici en toeschouwers.

In het slothoofdstuk maken Curry en Wade enkele opmerkingen over de plaats van het uitwisselingsbegrip in de politieke theorie. Er wordt een overeenkomst geconstateerd tussen uitwisselingstheorie en consensusstheorie. Er wordt gesteld (waarbij het boek van Peter Blau, *Exchange and Power in Social life*, New York, 1964, onjuist geciteerd wordt) dat ook ogenschijnlijk 'irrationeel' gedrag bij uitwisseling steeds een indicator is van een keuze. Vervolgens verklaren de schrijvers dat het niet toevallig is dat in de westelijke wereld de competitieve systemen tegelijk ontstaan zijn op economisch en politiek terrein. En tot slot: '(The theory of competitive politics) is certainly superior, given most reasonable criteria, to the popular theories of pluralism or polyarchy that lead logically to either stalemate or minority rule' (p. 119). Evaluerend moet het boek van Curry en Wade enigszins teleurstellend genoemd worden. Het aantrekkelijke onderwerp van politieke uitwisseling is op een onvolkomen en vooral slordige manier behandeld. Een aantal punten van kritiek is boven reeds aangestipt. Verder komen zij op het volgende neer: De pretentie van meetbaarheid wordt niet waargemaakt (bijv. p. 103). Begrippen en definities worden zonder veel motivering ingevoerd en verlaten (en soms omgekeerd!) (bijv. p. 9, 35, 75, 106, 112). Het boek staat vol vaagheden ten gevolge van een herhaald gebruik van woorden als 'niet altijd', 'vaak', 'het kan', 'sommige', e.d. (bijv. p. 2, 4, 54, 81). Aantallen variabelen blijken hoger te liggen dan aanvankelijk vermeld (p. 35, 75). Ook staan er grammaticale fouten in het boek (bijv. p. 45, 102).

Tenslotte nog bieden Curry en Wade een categorie 'bijzondere uitspraken'. Hiervan twee voorbeelden: (p. 73) 'The structure of political markets is a very important point... That this is true is attested by the seriousness with which some people take things like constitutions, statutes, ...' en (p. 54) 'Axiomatic reasoning... is preferable to other forms of analysis because its explanations are suggested before, rather than after, an empirical examination of the facts of the matter'.

M. P. C. M. van Schendelen

J. G. Abert, Economic policy and planning in the Netherlands 1950—1965; New Haven en Londen, Yale University Press, 1969 (XV + 282 blz.)

Dit boek beschrijft in hoofdzaak de rol van het Centraal Planbureau in het ten